Nova Guia de Benavarri
Aquest Ajuntament estrena eslògan i nova publicació turística per atraure més visitants.

Entrevista a Guillem Chacon
Aquest naturalista, afincat a Mequinensa, acusa als governs aragonès i català de no protegir prou aquesta confluència fluvial.

Museu d'Art Rupestre
L'Ajuntament de Queretes vol obtenir còpies de peces dels seus jaciments per a reinstal·lar-les a la seua localitat.

TEMPS DE FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

300 PTA • 1,80 €

Any 2 • núm. 6 • La Franja, abril de 2001

DESPERTAFERRO

VIURE ENTRE MONTSÓ I LLEIDA:

Pobles secessionistes al segle XIX

Saidí, una de les poblacions que al segle XIX va demanar la seua adscripció a la província de Lleida

EDITEN:
Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associació@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:
Màrio Sasot

COORDINADORS:
Josep Galan, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL·LABORADORS:
D. Badia, S. Barber, A. Bengochea, F. Blanch, M. Blanc, J. Boix, D. Borbon, V. Borbon, T. Bosque, A. Capdevila, J.A. Carrégalo, J. Casas, C. Castañ, A. Castellnou, G. Chacon, J.A. Chauvell, A. Enjuanes, J.L. Escuer, M. Espitia, J. Espluga, P. Fontoba, R. Ferrer, G. Francino, J. Galan, Q. Gibert, M. Gimeno, À. Huguet, V. Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat, J. Laforga, C. Lapresta, A. Larrégola, J.M. Latorre, J.A. Llerda, E. Marqués, C. Martí, M. Martínez, Mauri, C. Massagué, M. Mateo, D. Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J. Micolau, G. Miret, J. Montclús, H. Moret, A. Orús, J. Pallarol, A. Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M. Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez, J. Salleras, M. Sampietro, J. San Martín, C. Sancho, J.L. Seira, J. Seuma, R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R. Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, I. Zapater.

CORREU ELECTRÒNIC:
tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:
974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:
Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL:
TE-88/2000

EN VENDA A:
Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Campell
Llibreria Anna
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia, Estanc Bollic,
Llibreria Cabrera
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Nonasp
Estanc Mari Carmen
Saidí
Llibreria Panadés
Saragossa
Kiosko Hermanos Vidal
Tamarit
Estanc Patrito
Vall-de-roures
Llibreria Serret

El negoci de l'aigua

Assistim a la penosa i llarga marxa del PHN que el govern del PP vol dur a terme, pete qui pete. Primer varen ser els 1.050 Hm^3 d'aigua que havien d'eixir directament del riu Ebre, però arran de les multitudinàries manifestacions de Saragossa, Barcelona i Madrid, el ministre Matas ha dit que ara ja no caldrà traure tanta aigua de l'Ebre, perquè la resta es detraurà de les concessions que tenen els diferents canals.

Com era d'esperar, l'oposició inicial d'aragonesos i catalans de les Terres de l'Ebre, continua, i a més, ara aquesta nova proposta no satisfà ni al Govern de la Generalitat, ni al de la DGA, ni als regants i usuaris de l'aigua dels canals.

Què deu tenir aquest Plan Hidrológico Nacional que fa que el Govern del Partit Popular el vulga tirar endavant, siga com siga? Si cal per collons, tal com va dir en Cañete! La resposta és molt senzilla: negoci.

Un govern de dreta té com a base i com a fonament de la seua existència el negoci. De tot se'n pot traure un benefici: l'educació, la sanitat, els béns públics… I ara l'aigua.

L'aigua és un bé escàs, tothom n'és conscient d'aquesta realitat, hi ha molts diners a guanyar; però com és natural, aquests guanys aniran a parar a les mateixes butxaques de sempre.

El PHN és un disbarat per ell mateix, que en última instància només beneficiaria als que tenen més en detriment dels que, veient l' aigua passar al seu costat, encara no li han pogut traure tot el seu rendiment.

El gran negoci del transvasament de l'Ebre, però, no consisteix tant en el seu fi últim, que també, si no en l'inicial, en els milers i milers de milions de pessetes que costaria l'obra material per a dur l'aigua a Almeria, València o Múrcia, aquest és el veritable objecte del desig, que fa que es freguen les mans les empreses constructores: totes amigues íntimes del govern del PP.

Igual que quan es varen construir les centrals nuclears, que el seu motiu de creació radicava en els guanys de l'edificació de les mateixes, ara ens volen tornar a vendre la mateixa pel·lícula disfressada, però igual de dolenta que l'anterior.

S'haurà de continuar tocant a sometent i seguir manifestant-nos en contra d'un absurd impropi del segle XXI i que només vol fer el de sempre, més rics als que ja ho són, els de la perifèria, per contra l' interior del país pot quedar com un gran ermot que no valga més que per a caça. Potser és això el que volen.

2001, Any Europeu de les Llengües i de la Llei de Llengües d'Aragó

Coincidint amb la inauguració de l'Any Europeu de les Llengües, iniciativa de la Unió Europea i el Consell d'Europa que pretén de reconèixer la diversitat lingüística com un element fonamental tant de l'herència europea com del seu futur, així com que esta riquesa «ha estat, és i serà un element clau del patrimoni europeu», el Govern d'Aragó presentava a les Corts aragoneses el projecte de llei per a regular l'ús de les llengües parlades en el seu territori (català, castellà i aragonès).

Si la revista *Batecs* titulava en portada, a desembre de 1990, «Per la llengua, encara», aquest any 2001, de ressonàncies mítiques per l'odissea de Kubrick, pot ser el final d'una travessada de segles des de la senzilla realitat de molta gent a l'àrid exponent argumental de la llei que pot i vol donar carta de ciutadania a l'idioma de milers de ciutadans d'Aragó pel camí de la cooficialitat on és emprat, i torna a fer recurrent el titular amb connotacions força emotives i amb explicitacions que poden enterrar per sempre el sentit coercitiu de l'expressió «esto es Aragón» i donar-li la nova versió, llargament desitjada, d'una terra noble i justa que es retroba.

El Projecte és clarament millorable i, tanmateix, en la corda fluixa dels equilibris forçats, introdueix un equívoc greu: l'assimilació conceptual de parla i llengua.

Qualsevol anàlisi, i caldrà fer-ne una colla, demana una extensió impròpia d'un editorial.

Cal remarcar, però, tres aspectes claus: el principi de normalització lingüística, la seua gradualitat, i la seua inexorabilitat amb data d'aplicació.

El mètode democràtic d'exposició pública i l'aplicació en l'àmbit local a decisió dels Ajuntaments, aplicat també per exemple a Itàlia en el reconeixement de l'occità, el fa tota una **Lletra de Convit** a la mobilització social i política a favor de l'idioma comú, com ho feu mossèn Alcover fa 100 anys.

És, encara, el temps de creure en les nostres pròpies possibilitats, i d'actuar.

TEMPS DE FRANJA
Revista de les comarques catalanoparlants d'Aragó
SUBSCRIU-TE
974 47 19 93 • 93 805 02 70

s u m a r i

2 **Editorial**

3 **Salutació del director**

3 **Cartes dels lectors**

4 **El Matarranya**

7 **El Baix Cinca**

10 **Entrevista**
Guillem Chacon, coordinador de l'EBA

12 **La Llitera i la Ribagorça**

15 **Tema del mes:**
Viure entre Montsó i Lleida

16 **Aragó**

17 **Gent de Franja**

18 **Països Catalans**

19 **Opinió**
Els escuts heràldics

salutació del director

Josep Espluga ens dóna a conèixer, en la pàgina del tema del mes, unes interessants dades tretes del llibre *De la Vegueria a la Província*, obra del geògraf de la Universitat de Lleida Jesús Burgueño. Allí es recull l'escrit d'onze municipis aragonesos del Baix Cinca i la Llitera que l'any 1821 sol·licitaven a les Corts lliberals espanyoles la seua adscripció a la província de Lleida «sin que sirva de obstáculo el que los pueblos suplicantes hayan pertenecido al antiguo Reyno de Aragón».

Argumentaven per a prendre aquesta decisió «la circunstancia de hallarse estos pueblos a la izquierda del río Cinca y la de tener que ir de un continuo a Lérida para la venta de las producciones de sus campos».

Aquest episodi ens demostra que res és inmutable i que la voluntat dels pobles canvie depenent de les cirscumstàncies de cada moment històric. S'havien aprovat les Corts Constituents de Càdis feie pocs anys i hi havie un consens popular favorable a articular una nació unitaria i forta a través del sistema francès d'organització en províncies i, per adscriure's a elles, predominaven les raons econòmiques i pràctiques sobre les tradicions històriques. Avui, a molts de nantros ens mouen més els criteris d'identitat cultural i lingüística que els d'àmbit econòmic o polític. Què és el que mourà als franjolins del futur?

Màrio Sasot Escuer

cartes dels lectors

Ja toca

Per fi ha sortit l'avantprojecte de Llei de Llengües a exposició pública dins la nostra Comunitat Autònoma. Ja fa temps, massa temps, que la nostra llengua és discriminada i minoritzada; la disfressen amb el nom de «xapurriau o xapurreu», a gust del consumidor; tots els noms són vàlids, tots menys català.

El present, mirat des d'una perspectiva històrica, ens marca el futur; i al futur hem d'aspirar fent realitat el present.

Som una cultura amb onze milions de catalanoparlants que hauríem d'aspirar a tenir un únic marc educatiu; i això que és tan difícil per al català ningú ho discuteix amb l'espanyol que té el marc jurídic que li correspon.

I algú em podria dir:

—La llengua catalana viu a cavall de diferents autonomies: Principat; País Valencià; Illes Balears, Alguer, Aragó, Catalunya Nord i Andorra. Que difícil es ficar-nos d'acord quan som governats per gent d'ideologies diferents.

Trobem la mateixa situació amb l'espanyol: Comunidad de Madrid, Castilla la Mancha, Andalucía, Múrcia, Extremadura i no cal dir més… Ah!!! i els Paises Iberoamericanos.

I tot això dins d'un estat que es diu democràtic i plurinacional, però la llengua de l'estat és l'espanyol i els castellanoparlants tenen tots els drets, fins i tot el dret a exigir que parlis en la seva llengua; per contra nosaltres no tenim ni el dret natural a que se'ns ensenyi amb la nostra pròpia llengua sense tenir que demanar permís a ningú.

Que s'aprovi la llei de llengües a l'Aragó!, però el futur passa per que la llengua catalana tingui un sol marc jurídic amb plena igualtat amb l'espanyol, i això no és ofendre, és de sentit comú.

Paulí Fontoba
Calaceit

El català i els automobilistes

L'altre dia anava jo passejant amb un bon amic, vell lluitador antifraquista, progressista i director d'una prestigiosa revista cultural aragonesa per més senyes, i li vaig comentar el naixement de la nostra revista, *Temps de Franja*. Després de felicitar-se per aquesta aparició i animar-nos a les associacions patrocinadores a continuar, em va sorprendre amb aquesta pregunta: «i... no hi ha cap article escrit en castellà?, què no admitiu articles en aquesta llengua?»

Després d'eixir de l'estupefacció i de traurem de sobre la careta de fonamentalista que, per un moment havia sentit al meu rostre, vaig pensar que amb les llengües minoritàries passa el mateix que amb els carrers reservats per als vianants, que sempre estan «envaïts» per un o multitud de vehicles a motor.

Mira que n'hi ha de carrers, avingudes, carreteres i autopistes per als cotxes! A molts llocs quasi no queden ni voreres. Però no en tenen prou. Necessiten ficar la seua poteta també als poquíssims espais reservats per als que hi van a peu.

El mateix passa amb alguns parlants de llengües oficials-estatals. Estan tan acostumats a *caminar* amb el seu vehicle lingüístic per tot arreu que no poden païr que hi hage un sol indret que no puguen trepitjar.

Marià Alvarez Amengual
Saragossa

Queretes vol recuperar el seu patrimoni

■ Lluís Rajadell

L'Ajuntament de Queretes vol obtenir còpies de les pintures rupestres llevantines del jaciment de la Roca dels Moros que estan dipositades al Museu Arqueològic de Catalunya, a Barcelona, per a reinstal·larles a l'abric d'on, segons comenta l'alcalde Antoni Llerda, «mai haurien d'haver eixit».

Les pintures de la Roca dels Moros van jugar un paper decisiu a la identificació de l'art rupestre llevantí com una manifestació cultural independent de l'art rupestre cantàbric. L'arqueòleg naixcut a Calaceit Joan Cabré al descobrir est abric de Queretes l'any 1903 va posar els solaments per a identificar l'art llevantí, que s'exten des del final del Paleolític fins al Neolític.

Ara, l'Ajuntament de Queretes vol condicionar la Roca dels Moros per a que puga ser visitada. La iniciativa forma part d'un projecte conjunt amb l'Ajuntament de Calaceit per a crear una ruta turística i cultural que recorrerà poblats ibèrics, com els Castellans, i enclavaments d'art rupestre com, la Roca dels Moros o els Gascons.

En conjunt, les actuacions previstes suposen una inversió de 18 milions de pessetes que els dos ajuntaments han demanat a la Conselleria de Cultura de la DGA i que, segons indique Llerda, té moltes possibilitats d'eixir endavant.

Una de las propostes del projecte és reproduir al seu lloc original les figures de cèrvols que a principis del segle XX es van extraure de la Roca dels Moros i que estan actualment al Museu Arqueològic de Catalunya. Del mateix abric es va extraure la figura d'un bou que, desgraciadament, s'ha perdut definitivament.

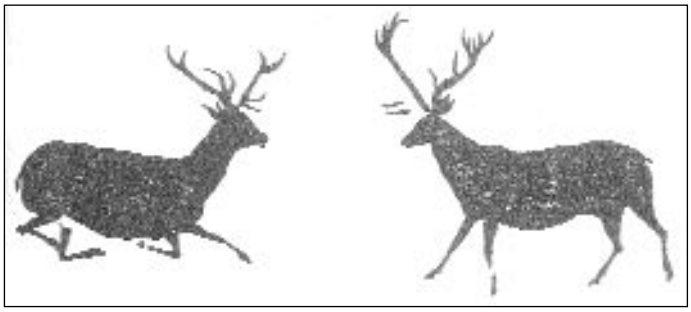

Pintures descobertes per Joan Cabré a la Roca dels Moros (barranc del Calapatar, Queretes)

Antoni Llerda admet que la fórmula perfecta seria tornar les pintures originals de la Roca dels Moros a Queretes però aquesta possibilitat és molt remota i per eixir endavant haurie de ser negociada políticament. De moment, l'Ajuntament es conformarà amb tenir les rèpliques.

Al poblat dels Castellans les obres projectades inclouen la neteja de la malesa que ha envait les restes ibèriques, la consolidació de les estructures d'edificacions, la realització d'accessos i la instal·lació de cartells informatius. Paregut programa de treball és el previst per als jaciments de pintures rupestres.

Antoni Llerda explica que la comarca del Matarranya presenta una densitat de poblats ibèrics i de pintures rupestres llevantines més que suficient per a crear un parc cultural que rendabilitze turísticament aquestes manifestacions del passat comarcal.

Massa preguntes

■ L.R.

L'Associació Cultural del Matarranya ha manifestat la seua sorpresa pel seguiment desproporcionat al que ha estat sotmesa per part de la Guàrdia Civil una xarrada sobre el Pla Hidrològic Nacional (PHN) organitzada per la citada Associació i l'Ajuntament de Calaceit el passat 28 de març.

L'acte va estar precedit d'un toc d'atenció de la Guàrdia Civil preguntant a l'Ajuntament si estave autoritzat i si es preveien «incidents».

Després que la xarrada es celebrés sense cap contratemps, com era d'esperar, el «marcatge» policial no es va relaxar. Al dia següent, un directiu de l'Associació va rebre una trucada de la Guàrdia Civil per demanar tota mena d'informacions sobre l'Associació Cultural del Matarranya amb l'excusa que «s'estaven confeccionant unes fitxes d'associacions». Li van demanar informació sobre activitats, responsables, número d'associats, finalitats…

Des de la Subdelegació del Govern de Terol asseguren que no hi cap ordre d'investigar l'activitat d'associacions ni actes, com pot ser una xarrada sobre el PHN. En tot cas, atribueixen l'excepcional interès de la Guàrdia Civil per l'Associació Cultural del Matarranya a les labors «d'informació» d'est cos de seguretat.

Fira d'Antiquaris a la Freixneda

■ Tonet Pallarès

El dia 14 d'abril se celebrarà per tercer any consecutiu la Fira d'Antiquaris, Arts i Oficis, Monedes i Bitllets a la Vila de la Freixneda.

El carrer Pla i la plaça Major servirà per acollir les diverses parades. Encara que és una fira de creació recent té molt bona acceptació. Esperem que enguany es puga consolidar.

La Fira va ser impulsada per Numismatica Celma amb la col·laboració de l'Ajuntament de la Freixneda, la Diputació Provincial, La Caja Rural, i les Mancomunicats de Municipis del Matarranya i Turistica del Maestrat.

Cartell de la III Fira d'Antiquaris de la Freixneda

VILES I GENTS

Ataüllar el món des del Molinar

Després d'haver-se publicat la totalitat de la poesia de l'escriptor matarranyenc Desideri Lombarte Arrufat –1937-1989– creiem que va ser una excel·lent iniciativa editar una antologia dels millors poemes del pena-rogí i, així, ara ha eixit al carrer *Ataüllar el món des del Molinar. Antologia lírica*, edició a cura del poeta mequinensà Hèctor Moret i del professor Artur Quintana. A més, el volum presenta la novetat de dur dos CDs amb tots els poemes que recull el llibre recitats per la potent veu del rapsoda calaceità Antoni Bengochea, que sap connectar com ningú amb els expressius versos i amb el llenguatge ple de matisos de Desideri. Esta antologia és una forma agraïda per al lector d'apropar-se al poeta matarranyenc a través d'un tast suggerent i precís de la seua extensa obra poètica:

La tria de poemes ha de ser bona, em consta, perquè com diuen els autors i amics de l'escriptor: «som tres assidus lectors –i un també recitador– de l'obra lírica d'aquest poeta matarranyenc, obra que, a més, hem seguit gairebé des dels inicis». És a dir, escrita des del 1980 al 1989, nou anys d'intensa creació literària trencada per una mort traïdora en la plenitud del seu treball com a escriptor i poeta.

Este volum forma part de la col·lecció «Lo Trull» –és el número 7– editada per l'Associació Cultural del Matarranya a Calaceit a Gràfiques del Matarranya i que recull textos de creació literària i que vol donar a conèixer l'obra d'escriptors d'expressió catalana nascuts o vinculats a la nostra comarca. Anteriorment en la mateixa col·lecció «Lo Trull» ja s'havien editat tres poemaris del mateix escriptor pena-rogí.

Carles Sancho

El pantà de la Torre, el projecte més desitjat

■ Lluís Rajadell

El pantà de la Freixneda-la Torre del Compte, una demanda de la conca del Matarranya –repartida entre les províncies de Terol i Saragossa– des de fa més de cinquanta anys, acaba de donar un pas endavant amb la presentació del projecte de construcció per la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre (CHE) el passat dia 22 de març a l'ajuntament de la Freixneda. L'obra projectada suposarà una inversió de 10.300 milions de pessetes i tindrà una capacitat de 25 hectòmetres cúbics.

Tram del riu Matarranya on està projectat el pantà de la Torre del Compte

Segons la major part dels ajuntaments i dels regants, el pantà de la Freixneda és una autèntica garantia de futur per a tota la conca. Segons la Plataforma en Defensa del Matarranya –és una actuació «faraònica» i desproporcionada a les necessitats de la comarca.

Les principals inquietuds del regants afecten a com repercutirà el cost de l'obra –una «mica cara», segons va reconèixer el propi president de la CHE José Vivente Lacasa, durant la presentació del projecte a la Freixneda–, i com es repartiran les noves hectàrees de regadiu previstes entre els pobles matarranyencs.

El projecte elaborat per la CHE preveu que, a més de regar les actuals 2.600 hectàrees d'horta de la conca, el pantà permetrà ampliar la superfície regable en 2.400 hectàrees.

El cost de l'obra serà afrontat inicialment per l'Estat però després serà repercutit en els usuaris durant els pròxims cinquanta anys amb un interés del 4%.

Com va demanar el president de la CHE, l'assemblea va avalar el projecte, que en dos mesos iniciarà el seu període d'informació pública per a que els afectats puguen presentar les al·legacions que estimen oportunes.

Entre els arguments esgrimits a favor del pantà, destaca també la seua importància per a frenar les riuades del Matarranya. «Si hagués estat fet, els efectes de la crescuda d'octubre passat haguessen estat molt menys devastadors», segons el president de la CHE.

El Sindicat de Regants considera l'obra necessària per a desterrar les periòdiques sequeres que pateix el Matarranya. Els darrers estius les collites de fruita de la conca mitjana i baixa s'han salvat per pèls, estalviant l'aigua i perdent qualitat al fruit recollit. El pantà de Pena –l'únic existent a tota la conca actualment– estava esgotat abans de produir-se les riuades d'octubre de 2000. Ara, després de les inundacions, està ple i amb reserves suficients per garantir tres o quatre anys d'abastiment.

El president de la Mancomunitat de Municipis del Matarranya i alcalde de Massalió, Ángel Meseguer, va qualificar la presentació del projecte de «moment històric per a la comarca» i va plantejar estudiar una millora de la qualitat de l'aigua dels pobles de la comarca a partir d'una canalització des del pantà de Pena, que asseguraria aigua de muntanya de bona qualitat.

La Plataforma en Defensa del Matarranya, que no va ser invitada a l'acte de presentació del projecte, ja ha anunciat que presentarà al·legacions en contra per la seua repercussió negativa sobre un riu proposat pel Govern d'Aragó com «Lugar de Interés Comunitario» per a la seua inclusió a la Red Natura 2000 –un conjunt d'espais de tot el continent de singular importància natural–. L'embassament inundarà 250 hectàrees de superfície i 5,5 kilòmetres de riu.

Els col·lectius conservacionistes assenyalen que la construcció de dues basses, laterals prevista per la CHE, i la modernització dels regadius podrien resoldre els problemes d'abastiment que, periòdicament, es repeteixen a la conca del Matarranya. Sols si estes mesures són insuficients estan disposats a estudiar altres actuacions, que haurien de ser menys «agressives» que el pantà de La Freixneda, per exemple el pantà del Pontet –projectat entre Maella i Massalió amb 7 hectòmetres cúbics de capacitat–.

COETS

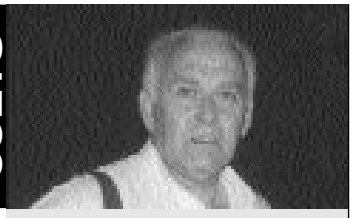

Ja està aquí

Ha aparegut, per fi, l'avantprojecte de Llei de Llengües que el Govern d'Aragó pensa remetre a les Corts. És qüestió de que els experts s'ho estudien bé, però, després d'una lectura ràpida, la impressió que n'he tret és que no està malament, per a començar i tant de bo que la discussió posterior o les maniobres dels contraris no l'aigualixquen. Conté, no obstant, un parell de coses que no m'acaben de fer el pes. Una és l'ambigüitat que comporta l'ús constant de l'expressió *lengua o modalidad lingüística vernácula*, que culmina quan autoritza als Ajuntaments (art. 6è) a designar la seua modalitat lingüística vernacla. Aquí, segons com vaiguen les coses pot passar de tot, des de proclamar cooficial lo bellmuntà o el fragatí o coses pitjors. I el Consell Superior de Llengües que s'ha de crear, ha de normalitzar lo català i les modalitats vernacles en qüestió (art. 13). L'altra cosa a vigilar és la voluntarietat de l'ensenyança, perquè deixa a l'elecció dels pares l'adquisició d'un dret que son fill té, tant si vol com si no, de conèixer la seua llengua materna. En tot cas, aquell, que s'opose ho tindria que sol·licitar i justificar, donant per sentat que lo normal ha de ser d'estudiar-la. Ja veurem com acaba tot això, jo no les tinc totes.

Miquel Blanc

Jornades científiques

De fronteres i mil·lennis: La Franja, any 2001

Divendres 4 de maig a Lleida i dissabte 5 de maig a Fraga, 2001

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Coordinador científic: Ramon Sistac, Institut d'Estudis Catalans

La Franja no apareix en els mapes polítics, ni en els físics ni en els històrics. No s'identifica des d'un avió, ni es pot fotografiar des d'un satèl·lit. No sembla que sigui, doncs, cap realitat humana, econòmica, climàtica o paisatgística definida. Fins i tot el seu nom és controvertit.

No obstant això, la interpretació del fet lingüístic i cultural de l'Aragó d'expressió catalana és i ha estat durant el segle XX un tema recurrent. Les contradiccions inherents a la societat catalanoparlant, el retard d'Aragó a organitzar-se com a projecte col·lectiu i la fredor que de vegades hi ha pogut haver en les relacions entre dues comunitats germanes, així com les característiques pròpies d'una zona de frontera o transició, constitueixen en bona mida les causes d'un interès que podria semblar, en una primera lectura, desmesurat per a la seua modesta extensió territorial.

Aquestes Jornades pretenen encetar una reflexió més sobre el paper passat, present i futur de les regions fronteres, tradicionalment enteses com a zones despersonalitzades, reinterpretades ara com a punt d'encontre de diverses cultures.

Amb la col·laboració de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca i de la Universitat de Lleida.

A qui s'adrecen:
Les Jornades van dirigides a totes les persones, professionals o no, interessades en la matèria

Dates:
4 i 5 de maig de 2001

Lloc:
Divendres, 4 de maig a Lleida
Aula Magna de l'Institut d'Estudis Ilerdencs
Plaça de la catedral, s/n - Lleida
Tel.: 973 271 500

Dissabte, 5 de maig a Fraga
Palau Montcada
C. Sant Josep de Calassanç, 12
Fraga
Tel.: 974 472 533

PROGRAMA	
Divendres dia 4, Lleida, matí	
8.30-9.00	Recollida de documentació
9.00-9.30	Inauguració
Sessió I	
9.30-10.15	Conferència: Perspectives del català a la Franja ARTUR QUINTANA, Universitat de Heidelberg
10.15-10.35	Ponència: Visions exògenes: des de Catalunya JOAN A. ARGENTER, Institut d'Estudis Catalans
10.35-10.55	Ponència: Visions exògenes: des d'Aragó MERCÈ LLOP, Unitat de llengües i modalitats lingüístiques d'Aragó, Govern d'Aragó
10.55-11.15	Debat
11.15-11.45	Pausa: cafè
Sessió II	
11.45-12.30	Conferència: La literatura catalana a l'Aragó MÀRIO SASOT, investigador de la literatura de la Franja
12.30-12.50	Ponència: Al peu del canó ANTONI BENGOCHEA, professor i rapsode
12.50-13.10	Ponència: De la frontera MERCÈ IBARZ, Universitat Pompeu Fabra
13.10-13.40	Debat
Divendres dia 4, Lleida, tarda	
Sessió III	
16.00-16.45	Conferència: L'esclat d'un espai comú: a Lleida, l'Estudi General JOAN BUSQUETA, Universitat de Lleida
16.45-17.05	Ponència: Dels orígens JOAQUIM MONCLÚS, Fundació NOESIS
17.05-17.25	Ponència: El paper de l'església ALFRED AGUSTÍ, Universitat de Lleida
17.25-17.55	Debat
17.55-18.15	Pausa: cafè
Sessió IV	
18.15-19.00	Conferència: L'eclosió del català a la Franja: una percepció FRANCESC RICART, Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya
19.00-19.20	Ponència: La inferioritat jurídica de la llengua catalana JULI PALLAROL, professor i jurista
19.20-19.40	Ponència: El moviment associatiu HÈCTOR MORET, filòleg i poeta
19.40-20.10	Debat
Dissabte 5, Fraga, matí	
Sessió V	
9.00-9.45	Conferència: Les relacions econòmiques per sobre de les administratives RAMON MORELL, Universitat de Lleida
9.45-10.30	Conferència: El progrés del municipalisme SALVADOR PLANA, Ajuntament del Torricó
10.30-11.00	Presentació de la revista *Temps de Franja*
11.00-11.30	Pausa: cafè
11.30-12.30	Taula rodona: Els ajuntaments davant la situació fronterera
12.30-13.00	Concert: Duo Recapte
13.00-13.30	Cloenda

Informació
Institut d'Estudis Catalans
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona • Tel.: 932 701 621 • Fax: 932 701 180
Adreça electrònica: informacio@iec.es
Adreça d'Internet: http://www.iec.es
L'assistència és gratuïta, però les places són limitades a la cabuda de la sala. Per assistir-hi, cal reservar plaça adreçant-se al Servei d'Informació de l'IEC.

L'HAM

Pepistes

No fa gaire, els regidors del PP de l'Ajuntament de Fraga, entestats a seguir les consignes del sector dur de Saragossa i contra el criteri d'universitats, lingüistes, filòlegs i, fins i tot, de la Real Academia Española de la Lengua, es posicionaven contra la cooficialitat del català a la Mancomunitat del Baix Cinca al·legant que «introduir el català a la comarca és introduir un element estrany, aliè a la manera de pensar del PP». L'estrany és que un sector del PP no s'atenga als criteris científics.

Joaquín Llop, alcalde de Nonasp, del PP, recentment (*Temps de Franja-3*) declarava: «Quan va arribar l'enquesta de la DGA (la cooficialitat del català) es va aprovar per unanimitat en ple de l'Ajuntament amb **els sis vots del PP** i els tres del PSOE».

El novembre de 1997, l'alcalde del Campell, Antonio Solano, també del PP, es mostrava content i satisfet de que les Corts d'Aragó reclamessen una Llei de Llengües per a Aragó, i postil·lava dient: «De fet, el nostre ajuntament **va ser un dels primers** a declarar la cooficialitat del català».

El Sr. Moret i el Sr. Cortí, prohoms del PP a l'Ajuntament de Fraga, podrien prendre nota de l'article del mequinensà Josep Novials Solé (*La Voz del B.C.-1090*) i de pas entendre que, ser del PP no implica anar en contra de les màximes entitats acadèmiques; i que els Srs. Llop i Solano no són menys aragonesos per defensar el català a les seues terres.

Josep Galan

Sergio Tortajada, nou president de la penya fragatina

L'Assemblea de la Penya renova la seua junta

■ Jaume Casas

L'assemblea General de Socis de la Penya Fragatina va escollir el passat mes de gener Sergio Tortajada com a nou president de l'entitat, al ser la seua candidatura l'única que s'hi va presentar. Sergio Tortajada té vint-i-set anys i en porta sis dins de la junta directiva, havent exercit els dos darrers anys el càrrec de sotspresident de la junta encapçalada per Ricardo Mesalles, a qui substitueix en la presidència. El nou president va assenyalar a l'assemblea la seua disposició a que tots els socis li fagen arribar les seues inquietuds i iniciatives i va considerar que la Penya Fragatina passa ara mateix per un bon moment. Recuperar alguna de les activitats que han perdut participació, com ara el descens de navades, amb canvi de data inclòs i millorar les relacions amb l'Ajuntament seran els seus principals objectius.

L'assemblea de socis va aprovar el balanç econòmic de l'entitat de l'any 2000, que presenta un dèficit de gairebé 1.400.000 pts. Sobre un pressupost total que gira entorn els 40 milions. El més destacat d'aquest balanç ha estat les 800.000 pts que es van perdre durant les passades Festes del Pilar, un capítol que gairebé sempre reportava beneficis. El Pilar que se celebra a Fraga per al mes d'Octubre suposa pràcticament la meitat de la despesa de la Penya Fragatina, entitat que, a més d'altres activitats, manté set seccions: futbol, bàsquet, escacs, esquí, rondalla de jota, taller de ràdio i secció infantil.

Pel que fa a les activitats previstes per a aquest any, el més destacable és el canvi de dates del Descens de Navades pel Cinca, que, tradicionalment venia celebrant-se el 15 d'agost. Després del parèntesi de l'any passat, en què la prova va deixar de celebrar-se, per primer camí en quinze anys, la Penya ha decidit recuperar-la però traslladant-la al 8 de juliol, per tal d'intentar aconseguir una major resposta de participants i públic.

La plataforma en defensa de les llengües recolza críticament l'avantprojecte de Llei

■ Màrio Sasot

La Plataforma en defensa de les Llengües Monoritzades d'Aragó es reuní el passat ú d'abril al Palau Moncada de Fraga per a analitzar l'avantprojecte de Llei de Llengües i elaborar esmenes conjuntes per a presentar-les dins l'actual període d'informació pública.

En un document fet públic després de la reunió, els representants de les associacions presents a la Plataforma qualifiquen l'avantprojecte presentat pel govern d'Aragó, com «un document de treball vàlid per a realitzar esmenes i en certs aspectes positiu per quant estableix la cooficialitat del català i l'aragonès en els territoris bilingües de la nostra regió».

Les esmenes consensuades en aquesta reunió van encaminades a clarificar els punts més ambigus o imprecisos dins l'àmbit terminològic o jurídic, com són el mot de «modalidad lingüística», omnipresent a tot l'articulat de la Llei o l'atribució que es dóna als Ajuntaments en matèria de política lingüística «que podria desembocar en un secessionisme lingüístic», segons la Plataforma.

Dins l'apartat de l'Ensenyament, s'assenyalen els perills de la «voluntarietat» i s'afegeix que «s'hauria de garantir una mínima competència comunicativa en la llengua autòctona de tots els alumnes a l'acabar els diferents nivells educatius».

RAMON MESALLES

Vista general de Fraga

La casa de frares hospitalers a Torrent de Cinca

■ Ramon Roman

Aquest és el títol d'un llibre que presenta, transcriu i tradueix un aplec de documents, datats des del segle XII al XIV. Llur contingut és presentat al lector traduït al català des del llatí o català de l'època. La coordinació de l'edició corre a càrrec d'en Joaquim Salleras, i coediten amb bona harmonia La Casa de Fraga a Barcelona i l'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA.

L'àmbit geogràfic s'estén al bell curs del Cinca, on en el seu darrer tram s'hi trobe Torrent i algun poblet ja desaparegut com Torralba i Canals, depenent dels hospitalers de Torrent. El protagonista és una institució: l'Orde dels frares de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem anomenats en el llenguatge planer com a frares hospitalers o sanjoanistes. Eren frares-cavallers amb objectius militars per a ampliar les terres del reialme cristià recolzant al sobirà d'Aragó, i rebent privilegis per dur a terme llur misió.

Hi són presents en la narració amb fidelitat notarial, altres personatges com els senyors feudals de Fraga, el Justícia d'Aragó, els notaris reials, el poble amb llurs representants, els jurats, els Justícies de Fraga i de Torrent, els bisbes de les diòcesis veïnes, els barons catalans, el Comanador dels frares de Torrent, així com el cap de l'Orde, el Comanador d'Amposta, i els sobirans del regne d'Aragó comptes de la Casa de Barcelona. Els documents parlen de la donació que feu el rei Alfons II d'Aragó, i I de la Casa de Barcelona, del Castell de Torrent a la Santa Casa de l'Hospital i al seu Comanador Hermoi de Rocafort junt amb el territori i les persones que en ell hi vivien: cavallers i homes cristians, jueus i sarraïns. També revela les disputes entre els frares de l'Hospital de Torrent i els homes de Fraga sobre els límits d'aquest territori.

Arbres i arbusts del Vedat de Fraga

■ D.B.

Arbres i arbusts del Vedat de Fraga
Autor: David Badia Villas
Edita: Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA.
Colecció La Sitja, 6
Edició: 3a (ampliada i a tot color)
Pàgines: 94
Fotografies: 35
Preu: 1500 ptes

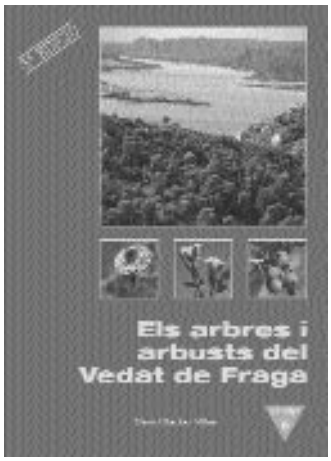

En aquesta guia es descriuen les plantes autòctones, de port arbori i arbustiu, del Vedat de Fraga (Baix Cinca), un entorn reconegut arreu pel seu prestigi botànic. El llibre inclou una breu descripció de l'entorn (amb mapa de localització) i una clau per classificar les plantes, apartats que precedeixen al nucli central del llibre: les fitxes descriptives de cada espècie vegetal. En aquestes fitxes es recullen els noms científics i populars així com les principals característiques de cada planta (morfologia, propietats, etc.); a més a més, en aquesta 3a edició (dotze anys després de la modesta 1a edició!), s'afegeixen fotografies a tot color que, sens dubte, faciliten la identificació dels diferents arbres i arbusts. La guia reuneix plantes tan comunes, com els pins o les argelagues, i també aquelles més rares, com l'aranyoner postrat o la boixerola. En total es descriuen una quarantena d'espècies que formen part dels peculiars boscos i matollars del Vedat, i que es distribueixen per paratges tan diversos com la Lliberola, la Vallcorna, el Barranc dels Boixos o la Serreta Negra. Es tracta d'un treball imprescindible per aquells amants de la natura que volen reconèixer les plantes més aparents del Vedat i d'altres serres i monts de les comarques veïnes.

Activitats de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA

23 d'abril, dia del llibre

L'IEBC té previst commemorar el dia del llibre amb una exposició, la qual recollirà les publicacions que la nostra entitat ha editat o coeditat al llarg dels darrers quinze anys. La mostra pretén donar a conèixer al públic en general l'esforç editorial que l'Institut ha realitzat entre els anys 1985 i 2000). Per això, s'exhibiran la totalitat de les més de cinquanta publicacions, entre llibres i revistes, en les que ha participat directa o indirectament la nostra associació. A més, al voltant de la diada, es presentarà el llibre coeditat amb la Casa de Fraga de Barcelona, *La casa dels frares dels templers de Torrent de Cinca* de Ramon Roman i la tercera edició (nova versió «a color») del llibre de David Badia, *Arbres i arbusts del vedat de Fraga*. Per una altra part, es participarà en les tradicionals parades de llibres i roses a la rambla del Cegonyer.

Jornades de l'Institut d'Estudis Catalans

L'IEBC i la Universitat de Lleida col·laboraran en les jornades científiques «De fronteres i mil·lennis: la Franja, any 2001» organitzades per l'Institut d'Estudis Catalans. Aquestes, pretenen reflexionar sobre les zones de frontera, llocs de trobada de diverses cultures. Es realitzaran dues sessions, el divendres 4 i el dissabte 5 de maig, a la Universitat de Lleida i al Palau Moncada de Fraga, respectivament. Les ponències abastaran tot tipus de temes relacionats amb la Franja: llengua i la seua situació jurídica, literatura, església, moviment associatiu, economia, política, etc.

Pep Labat

Les nàiades de les nostres aigües

Juan José Bafaluy

Les nàiades, bivalves d'aigua dolça, són un grup animal emparentat amb caragols i llimacs, en pertànyer al mateix grup dels mol·luscs. Aquests animals posseeixen conquilla amb dues valves i són coneguts com grans musclos d'aigua o nàiades. El nom de nàiades, provinent de la mitologia grega, s'utilitzava per nomenar els esperits (nimfes) guardianes de la puresa de les aigües dolces dels nostres rius i llacs des de fa milions d'anys o a les sèquies més antigues de les riberes dels rius. Hi viuen incrustats en el fons alimentant-se de partícules, filtrant l'aigua, per la qual cosa, en certa manera, també la depuren. Diversificats en diverses espècies, al Baix Cinca se sap de l'existència de quatre espècies diferents que únicament posseeixen nom científic. Aquestes són *Margaritifera auricularia*, espècie en perill d'extinció i que va ser trobada per primera vegada el 1919 pel naturalista alemany Hass a les aigües de l'Ebre a Mequinensa. Aquesta espècie és la de més grans dimensions i molt probablement haja desaparegut de les aigües de l'Ebre a Mequinensa. La segueix en dimensió *Anodonta cygnea*. Aquestes dos espècies poden abastar els 20 cm de llargària. Aquests animals són uns bons indicadors de la qualitat de les aigües, per la qual cosa la seua presència als rius Cinca, Segre i Alcanadre, en embassaments com Riba-roja, Mequinensa i Santa Anna, en algunes basses de reg i en les antigues sèquies de reg tradicionals és un bon signe de la qualitat de l'aigua.

Nàiade, bivalva d'aigua dolça

Amb tot, aquestes espècies estan amenaçades i dos d'elles protegides per la llei, per això cal fer un esforç col·lectiu per tal que aquests animals no desapareguen de les nostres aigües. La seua supervivència és garantia de futur per a les gents riberenques. Cal que, al fer obres a les sèquies i rius, es respecten aquests animals, traslladant-los, si és necessari, a llocs propers on puguen continuar la seua lenta vida, que pot arribar als 100 anys.

ESTAMPES RIBERENQUES

Cara o creu?

Diana i Violeta Borbon

Trobem una connexió Segrià-Baix Cinca: la mina de Vall-Fera. Tots sabem que vivim en una zona minera. Les muntanyes estan foradades per túnels dedicats a l'extracció de carbó. I de moment encara se'n produeix. La indústria minera proporciona molts llocs de treball a la comarca. Podríem allargar el tema amb les energies renovables i no renovables, però no toca.

Concretament, la mina que ens ocupa està situada a mig camí entre la Granja d'Escarp i Mequinensa. No coneixem a quin nivell de producció es treballa, però segur que moltes persones en depenen. I no només ens referim a l'aspecte econòmic. Volem parlar des del punt de vista «olfactiu».

La mineria no és una indústria «neta». Segons acords de la Unió Europea, cada país té la producció de carbó limitada. Això influeix sobre els miners i les seues famílies. Però també sobre la resta de persones. Quin és el problema? L'excedent de carbó es crema en punts determinats. El carbó de la zona és ric en sofre. En cremar-lo es produeix l'oxidació d'aquest element, obtenint-se un gas que s'acumula. No és recomanable, ja que fa una olor molt desagradable. Els miners han de suportar aquesta situació. Però no són els únics. Segons bufa el vent els veïns de la Granja i els de Mequinensa també sofrim les males olors. No sabem de qui és competència solucionar aquesta situació, si de l'empresa, dels treballadors, o dels qui sofrim les conseqüències. Ja és suficient dependre econòmicament d'una indústria amb data de caducitat, com per dependre «olfactivament» del caprici del cerç o la garbinada.

Guillem Chacon, coordinador de l'Estació Biològica de l'Ai

L'Aiguabarreig és la confluència fluvial de major interès biològic de la Península

Guillem Chacon viu a Mequinensa. De formació és biòleg especialitzat en gestió ambiental, però en Guillem es considera a si mateix naturalista, sense més. Aquest home, a banda de ser el responsable del Casal Jaume I que hi ha al municipi on resideix, gestiona l'empresa d'ecoturisme Camí de Sirga i és a la vegada el coordinador de l'Estació Biològica de l'Aiguabarrreig.

Pregunta: Què és l'Estació Biològica de l'Aiguabarreig?

Resposta: És una entitat autònoma, a la manera d'una ONG, que va néixer l'any 1993 amb la finalitat de defensar la zona que geogràficament és delimitable com l'àmbit on conflueixen els rius Segre, Cinca i Ebre. És tracta d'un espai natural de gran importància i riquesa pel que fa a les espècies animals i vegetals que hi ha. Aquí, per exemple, hi conviuen ocells provinents de regions molt diferents, de tal manera que és l'únic lloc de la península en què això és dóna.

P. I tot plegat, com va començar?

R. Jo vaig venir a Mequinensa atret pels ocells, creant l'Estació Ornitològica del Baix Cinca. Però en investigar sobre el terreny, resulta que també era precís ocupar-se de les altres formes de vida de la zona. És així que, amb el temps, va néixer l'estació, i, actualment, és l'alter ego de la Secció d'Història Natural de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca (IEBC).

P. Quines activitats desenvolupeu a l'estació?

R. A més d'ocupar-nos de protegir i contribuir a la regeneració del medi natural, l'estació és una escola de la natura, un centre d'educació ambiental. I val a dir que és una de les entitats d'aquestes característiques que rep més alumnes, atès que ens han visitat ja uns 6.000, provinents tant de Catalunya com d'Aragó. També, com és obvi, realitzem xerrades, cursos i seminaris amb especialistes de diversos àmbits.

P. Com es financia?

R. D'entrada, els socis aporten una quota. I hi col·laboren L'IEBC i, per a coses puntuals, les administracions aragonesa, catalana i estatal. També rebem ajuts de la Unió Europea pel fet d'estar inserits en projectes d'abast internacional.

P. Geogràficament, quin és l'espai que ocupa l'Aiguabarreig?

R. En un simposi cel·lebrat el 1998 i per l'Institució Catalana d'Història Natural, i l'IEBC, es va consensuar que l'Aiguabarreig comprén, per la vessant administrativament catalana, l'espai que va de Seròs a Almatret i, per l'aragonesa, el terreny que va de Saidí a Faió. És una zona que descriu una Y. Comarcalment, abasta el Baix Segre, és a dir, el Segrià, el Baix Cinca i el Matarranya.

P. Abans apuntaves que l'Aiguabarreig era un punt de confluència fluvial...

R. Sí. Per la part nord, comença allà on el riu Alcalandre es troba amb el Cinca; pel sud, comença a la confluència del rius Matarranya i Ebre. Això és el mateix que dir, en efecte, que l'Aiguabarreig és la confluència del Segre, del Cinca i de l'Ebre.

P. I què és, biològicament, l'Aiguabarreig?

R. Biològicament, és un espai natural, com deia, de gran riquesa. Però resulta que la construcció dels embassaments, sobretot, i l'acció de la mà de l'home en general, ho han malmés. Malgrat tot, l'Aiguabarreig és la més gran confluència fluvial de la península i, probablement, la de major interès biològic: hi ha fauna i flora mediterrània i del nord d'Europa, i és una zona d'unió d'espècies de dos àmbits molt diferents. Per esmentar alguna dada, aquí hi transiten unes 280 espècies d'ocells a l'any; al delta de l'Ebre, en canvi, unes 80 o 90.

P. De tot l'Aiguabarreig, quina part és biològicament més important?

R. La que va de Mequinensa a Torrent, d'una banda, i , de l'altra, la que va de Massalcoreig a la Granja d'Escarp.

P. I quina és la consideració que les adminstracions tenen de la zona?

R. Fins fa ben poc, ni Catalunya ni Aragó havien fet res per preservar la zona, constament castigada pels efectes d'algunes indústries i activitats nocives per a la conservació del medi ambient. El problema, amb tot, és la disgregació i, com a conseqüència, l'oblit en què ha restat fins ara la zona.

P. En tot el temps que fa que lluiteu per l'Aiguabarreig, què heu aconseguit?

R. De moment, hem aconseguit que l'administració catalana reconegués l'Aiguabarreig. De la ribera del riu de Seròs a Almatret està reconegut com a parc natural. De la part aragonesa, per contra, encara no ho està, perquè tot ha anat més lent. Així com Catalunya ha inclòs l'Aiguabarreig com a zona que la Xarxa Natura 2000 de la Unió Europea ha de protegir, Aragó encara no ho ha fet. Però a Catalunya, tanmateix, l'Aiguabarreig només està reconegut formalment, i falta que això és materialitzi.

P. Quines accions s'haurien de dur a terme per garantir la preservació de l'Aiguabarreig?

R. Que es senyalitzi el terreny degudament, i que s'adoptin mesures de vigilància. També s'hauria d'elaborar un pla d'ordenació dels recursos naturals.

P. Quins avantantges i inconvenients pot tenir això per als habitants de la zona?

R. L'Aiguabarreig pot repre-

iguabarreig

sentar un àmbit privilegiat per a l'ecoturisme, una font d'ingresos neta i de futur. Si la zona es protegeix, els agricultors poden rebre ajuts, es poden desenvolupar el sector de l'Hostaleria, les empreses de turisme rural i natural, es pot propiciar la recuperació dels espais històrics d'interés, etcètera. D'altra banda, a l'Agricultura, l'eix vertebrador de la zona, li interessa més estar situada a la vora d'un espai natural que a tocar, per exemple, d'un abocador de residus. Finalment, cal dir que tot plegat pot funcionar amb una inversió mínima permetent alhora que la zona segueixi sent el que és.

P. L'agricultura és el present i el futur ?

L'Aiguabarreig pot representar una font d'ingresos neta i de futur

R. L'agricultura és, certament, el present, i el que és evident és que les indústries, si no evaluen suficientment els seus efectes, no representen pas el futur.

P. Aquesta idea, l'apliquen aquells que tenen potestat per fer-ho?

R. N'hi ha que sí. L'alcalde de Mequinensa, per exemple, ha evitat projectes empresarials que podrien ser nocius per a la zona, apostant clarament, en la mesura del possible, per un desenvolupament natural. Per això, entre d'altres coses, Mequinensa rep ajuts per recuperar la ribera del riu, per restaurar els boscos de ribera i per contribuir a la consolidació de l'Estació Biològica de l'Aiguabarreig.

P. Quina ha estat la darrera bona notícia per a l'Estació Biològica de l'Aiguabarreig ?

R. El passat 24 de març ens vam reunir amb els representats dels municipis que delimiten l'Aiguabarreig. Des del 1993 que tenim contactes amb els ajuntaments de la zona. En aquesta darrera reunió vam convidar a representants dels ajuntaments de Seròs, Massalcoreig, la Granja d'Escarp, Almatret, Mequinensa, Faió i Fraga, i també a representats de la Fundació Territori i Paissatge de Caixa de Catalunya, l'obra social d'aquesta entitat bancària, que vol invertir en aquests terrenys.

P. Quins temes vareu tractar?

R. Si aconseguim que els plens de tots els ajuntaments arribin a un consens, com ja ha estat aquí a Mequinensa, a Seròs i alguns altres consistoris, la fundació esmentada, com a obra social, adquiriria els terrenys sense finalitat de lucre per retornar-los després ecològicament condicionats. Els requisits per cedir-los serien que tot es dugués a terme amb gent de la zona i de manera no especulativa amb la finalitat de possibilitar el desenvolupament econòmic i alhora ecològic de la zona. Gràcies a això, la fundació es comprometria a preservar la zona impedint l'assentament d'indústries nocives per al medi ambient. L'Aiguabarreig és consolidaria, efectivament, com a parc natural.

P. I, finalment, com pot afectar a tot plegat el polèmic Pla Hidrològic Nacional?

R. Aquest és ja un altre tema...

Aleix Castellnou

PROJECTE D'ANIMACIÓ CULTURAL A LES ESCOLES DE LA FRANJA

ACTIVITATS PER AL MES D'ABRIL:

3 d'abril: visita de l'escriptor J.A. Chauvell. CP Vírgen del Portal de Maella.
4 d'abril: *Qüento va qüento vingue*. CRA Dos Aguas de Favara.
6 d'abril: *Qüento va qüento vingue*. CRA de Nonasp.
9 d'abril: Taller de Collage a càrrec de M. Estaña. CP Vírgen del Portal de Maella.
9 d'abril: Taller de Màgia, a càrrec de Guillermo Castelló. CP Vicente Ferrer Ramos de Vall-de-roures.
10 d'abril: Actuació del grup «Maellans» al CRA de Torrent de Cinca.
10 d'abril: *Qüento va qüento vingue*. CP Vírgen del Portal de Maella.
10 d'abril: Taller de Màgia, a càrrec de Guillermo Castelló. CP Las Anas de Fraga.
11 d'abril: Actuació del Duo Recapte al IES Fco. Grande Covián de Vall-de-roures.
11d'abril: *Qüento va qüento vingue*. CP Vicente Ferrer Ramos de Vall-de-roures.
11d'abril: Taller de Màgia, a càrrec de Guillermo Castelló. CP Vírgen del Portal de Maella.

GOBIERNO DE ARAGON
Departamento de Educación y Ciencia

Sobre la capitalitat de la Llitera

L'any 1983, quan, amb motiu de la celebració del dia de la comarca, l'alcalde de Tamarit, llavors Florencio Nadal, ens va entregar a tots els assistents, un projecte d'estatuts per a constituir la Mancomunitat de la Llitera, vaig manifestar, tant en el ple de l'Ajuntament d'Alcampell, com en les reunions de delegats dels municipis, els meus repars en què Binèfar formara part de la Mancomunitat i que, potser, fóra millor que s'unira amb Montsó, tal i com ho desitjaven representants d'aquesta última població.

Les raons eren prou significatives: Binèfar era el municipi amb més habitants de la futura Mancomunitat, era de llengua i cultura castellanes, aliena a la resta de poblacions i, fins llavors, ningú el considerava de la pròpia comarca de la Llitera, entre altres raons, perquè aquesta no havia existit mai com a tal.

Interessos per part de l'alcalde de Tamarit i dels alcaldes d'Alcampell i Binèfar, varen influir, perquè Binèfar i Esplús foren part activa des del principi de la Mancomunitat que es creà el dia 11 d'abril de 1986 a Alcampell.

Ara, quinze anys més tard hem discutit, per activa i per passiva, quina ha de ser la capital de la futura comarca, i després de prou discussions i enrenous veig que no hi ha altra solució que no passe per la capitalitat bicèfala, on Binèfar seria la capital administrativa i Tamarit esdevindria capital històricocultural.

Els temps han canviat i ja res és patrimoni exclusiu de ningú. Només sobre la base del diàleg ens podrem avenir dues comunitats lingüísticament diferents que, per força, estem condemnades a entendre'ns i a respectar-nos.

Josep A. Chauvell

Benavarri, la porta del Pirineu

■ Enric Marqués

És l'eslògan de la nova publicació turística que fa uns mesos ha eixit al carrer en ocasió de la Fira d'Aurignac –vila francesa d'Occitània, agermanada amb Benavarri des de fa anys– el mes de novembre passat.

Tota escrita a un sol idioma –castellà–, hi destaca la figura del que serà la mascota identificativa del poble, «Berri», una guineu molt original i nom amb què els pobles dels voltants identifiquen als benavarrins (agradi o no a segons a qui). La paraula és el cap i la cua del nom del poble en català –Benavarri–.

A l'interior s'hi poden trobar dades per poder passar uns dies a la capital ribagorçana, sense ni una filfa d'avorriment: història, oci, aventura, gastronomia, cultura…

En l'edició de l'esmentada publicació hi han col·laborat a parts iguals l'Ajuntament i cases comercials, fent una tirada extensa, per fer-la arribar a fires i oficines de turisme de les ciutats més importants del país.

També s'han fet unes enganxines amb l'eslògan «**Benavarri, la porta del Pirineu**», aquestes, sí, en català i en castellà (250 pts/PVP).

Com diu la portada: «Anem, entreu amb jo,……us sorprendrà».

14è Premi de Literatura Infantil DESPERTA FERRO!
El Torricó, 5 de maig de 2001

BASES:

1. Les obres han de ser originals i escrites en català.

2. L'extensió serà d'un mínim de dos folis per una cara i a les categories C i D les narracions es presentaran obligatòriament, mecanografiades a doble espai.

3. El tema serà de lliure elecció, podent anar acompanyat d'il·lustracions que hi facin referència.

4. El gènere literari d'aquest concurs és la prosa.

5. Les obres vindran signades per l'autor especificant-hi el curs escolar, el centre docent i l'adreça personal amb el número de telèfon.

6. Els originals es presentaran abans de l'1 d'abril de 2001 a l'apartat de correus núm. 30, 22550 TAMARIT DE LLITERA.

7. El lloc dels premis es comunicarà oportunament.

PREMIS:

Categoria A: 9-10 anys

1r Premi: un equip de fotografia i lot de llibres.

2n Premi: un mini-cassete amb auriculars i lot de llibres.

Categoria B: 11-12 anys

1r Premi: una agenda electrònica i lot de llibres.

2n Premi: un sac de dormir i lot de llibres.

Categoria C: 13-14 anys

1r Premi: una tenda de campanya i lot de llibres.

2n Premi: una bossa de viatge i lot de llibres.

Categoria D: 15-16 anys

1r Premi: una minicadena musical i lot de llibres.

2n Premi: un equip de dibuix tècnic i lot de llibres.

CONCURS DE CARTELLS

1. Poden participar-hi tots els alumnes dels instituts de la Franja.

2. Cada concursant podrà presentar solament un original.

3. Les obres han de ser originals i inèdites, el tema serà lliure i el format vindrà presentat en disseny vertical.

4. El títol del cartell serà 14è Premi de Literatura Desperta Ferro!, amb els caràcters gràfics i disseny a lliure elecció de l'autor.

5. Juntament amb el nom de l'autor s'hi indicarà l'adreça i el número de telèfon particular i el de l'escola.

6. El jurat es compondrà de membres de l'associació, mestres i periodistes.

7. Els treballs es podran enviar directament a l'apartat de correus núm. 30 de Tamarit de Llitera (CP 22550) o mitjançant el mestre de català del centre docent que correspongui.

8. La data límit d'arribada serà el 5 d'abril.

9. El veredicte, que serà inapel·lable, es farà públic a través dels mitjans de comunicació.

10. El cartell guanyador quedarà a determini de l'Associació de Consells de la Franja que en farà lliure difusió.

11. L'autor del cartell guanyador rebrà un premi de 5000 pts. i un obsequi el dia del lliurament de premis del concurs literari.

12. Qualsevol detall no previst en aquestes bases serà resolt per l'organització.

13. La participació en el Concurs pressuposa l'acceptació d'aquestes bases.

Convocat per:
L'Associació de Consells Locals de la Franja per als alumnes d'ensenyament primari i secundari

Per a més informació i correspondència adreceu-vos a:
Associació de Consells Locals de la Franja
Apartat de correus 30 • 22550 Tamarit de Llitera

Foment proposa desdoblar l'actual N-240 entre Lleida i Osca i fer autovia de Lleida a Castillonroi

■ Rafel Ventura

Els tècnics del Ministeri de Foment han decidit que la futura autovia Lleida-Osca es faci a partir del desdoblament de l'actual traçat de la N-240 per Almacelles, Binèfar i Montsó. De tota manera, Foment també té la intenció de fer al mateix temps un tram d'autovia que discorreria en paral·lel a la N-230 de Lleida a la població de Castillonroi però no continuaria per la Llitera. Els tècnics de Foment han enviat els estudis informatius d'aquests dos traçats al Ministeri de Medi Ambient per la declaració de l'impacte ambiental com a pas previ per a la redacció definitiva del projecte constructiu. Aquestes infraestructures s'haurien d'iniciar a partir del 2002 i haurien d'entrar en funcionament abans del 2008.

En un principi quan es va començar a plantejar unir Lleida i Osca a través d'autovia sempre s'havia parlat de desdoblar l'actual N-240 que entra a la Llitera pel sud des d'Almacelles i fins a Binèfar. Aquesta opció ha comptat sempre el suport dels ajuntaments del traçat, de la Diputació d'Osca i del propi Govern d'Aragó.

Davant la possibilitat de fer aquesta autovia, un grup d'ajuntaments del nord del Segrià i de la Llitera Alta amb el suport de la Diputació de Lleida van plantejar un traçat alternatiu que discorria paral·lel a la N-230 des de Lleida i fins Alfarràs per travessar per la Llitera Alta entre Alcampell i Tamarit i per Sant Esteve de Llitera per continuar amb el desdoblament de la N-240 entre Binefar i l'Almunia en direcció a Osca.

Aquests ajuntaments veien en la possibilitat de l'autovia Lleida-Osca treure l'actual N-230 de l'interior de municipis com Alguaire, Almenar o Alfarràs que suporten un volum molt important de trànsit i la Llitera Alta tenir pel mig de la comarca un eix important de comunicació com seria l'autovia Lleida-Osca.

Vista general de Castillonroi

Al mateix temps, el Partit Popular anunciava en plena campanya de les últimes eleccions generals que tenia la intenció de convertir en autovia l'actual N-230 des de Lleida i fins a la Vall d'Aran.

La decisió dels tècnics de Foment que s'ha conegut aquest mes de març contempla fer l'autovia Lleida-Osca per la N-240 i al mateix temps contempla, en part, l'anomenada opció nord de Lleida i fins a Castillonroi a la N-230 però descarta continuar el traçat per la Llitera Alta com pretenien els ajuntaments d'aquesta zona.

TOT ENSENYANT LES DENTS

El principi de la voluntarietat

■ Ramon Sistac

És negra nit a la capital i finalment he pogut pujar al tren. Ha estat difícil de trobar bitllet, però en poc més de dues horetes seré a casa. És esgotador haver de desplaçar-se a Barcelona per fer coses que es podrien resoldre per telèfon. Per sort encara he tingut temps de fer un mos, perquè el tren "Estrella" no porta ni restaurant ni cafeteria. He sopat en un bar gallec de vora l'estació, un entre tants. El cambrer, amable –a la nova Barcelona turística no abunden–; el pop, més que acceptable. M'ha atès (el cambrer) en un català castís, empeltat de castellà i gallec. A uns altres clients els ha parlat en un anglès passable, com a mínim així m'ho ha semblat. A d'altres en castellà. A una parella de brasilers que ha entrat a darrera hora, en gallec. Voluntarietat bona.

No pas com aquell altre de fa un temps, també a Barcelona. Vam sortir a sopar amb la parenta, a un lloc de moda. Els preus de la carta tallaven la respiració. A l'hora de fer la comanda, el cambrer, que patia del fetge, ens va dir que li parléssem en castellà. Li vam demanar, educadament i en la seua llengua, que cridés un company seu que ens entengués. Va venir el seu cap i ens va entendre, però de tan mala gana i amb tanta mala llet que el sopar no ens va fer profit. I, a damunt, ens va costar un ull de la cara. Voluntarietat dolenta.

La primavera ve avançada, però de nit no es pot apreciar l'esplèndid espectacle de la Conca de Barberà esclatada del blanc dels ametllers. Amb la tènue llum del compartiment, el catacric-catacrac del tren m'estimula la imaginació. De sobte, he recordat aquell cartell de la guerra (potser del Josep Renau?). Un soldat, caigut i amb la cara ensangonada, t'esguarda acusador i t'assenyala amb el dit: «I tu, què has fet per la victòria?». I és que el català «és cosa de tots» però «depèn de tu». Molt bonic. No hi ha imposicions, tot és democràtic. Per la via de la voluntarietat salvarem la llengua. Però... alerta! Allò que per a uns és voluntari, als altres ens és obligatori. Al capdavall, no tots els ciutadans tenim els mateixos drets. Adreceu-vos, sinó, a la Guàrdia Civil en català. A veure què passa.

DESPERTA FERRO

Arxius

En molts dels nostres pobles s'estan creant museus per recuperar i mostrar el passat de les nostres viles. Però no s'està obrant de la mateixa manera en la recuperació dels arxius i aquests són tan interessants com els primers.

A moltes cases existeixen papers i, fins i tot, pergamins de diverses èpoques, que poden donar molta llum per redescobrir la història del nostre país i que a vegades van a parar a les escombraries. Seria d'un gran interès que els ajuntaments, igual com fan amb els museus i les biblioteques, es preocupessin per recuperar aquesta part de la seva història i creessin i posessin al dia el seu arxiu municipal.

D'una casa de Calaceit han vingut a parar a les meves mans uns papers que porten per títol: «Cuaderno de sumas para el reparto de la contribución del año 1840.Calaceite». D'aquests papers es desprèn que Calaceit en aquest any tenia vuit capellans residents a la població, tretze infançons (petita noblesa), dels quals vuit són de la família Moix, dos militars i després apareix el poble en general distribuït per carrers. Al final apareixen els propietaris de fora de la població i els pobles del voltant. Cada propietari té anotat el valor que se li dóna a les seves propietats així com el que ha de pagar. De totes aquestes xifres es pot fer un bon estudi econòmic de la població i, fins i tot, de les poblacions del voltant. Com aquests papers, ben segur que en moltes cases dels nostres pobles, encara en queden molts. Seria molt interessant que la gent els manifestés i, si no els donava, al menys que es pogués fer una bona fotocòpia. Segur que les generacions que vindran els ho agrairan de tot cor.

Joaquim Montclús

Coneguem la Ribagorça!

■ Glòria Francino

Després d'haver llegit l'article del Màrio Sasot, on es fa palesa la poca representació que han tingut les nostres comarques a la Fira Internacional de Turisme celebrada a Madrid el passat mes de febrer, ha arribat el moment de que escrigui l'article que tenia *in mente*. Si els que ho poden fer no ho fan, ens arriscarem els que coneixem, una mica, allò que ens envolta. Així, doncs, us parlaré d'alguns racons de món de la Ribagorça.

RICARD SOLANA

Monestir d'Alaó. Sopeira

Començarem per Alaó que és un monestir romànic, consagrat l'any 1123, el mateix any que es va consagrar Sant Climent de Taüll, pel bisbe Sant Ramon de Roda d'Isàvena. Aquesta església dedicada a Santa Maria, d'unes proporcions considerables, s'alça majestuosa al costat del riu Noguera Ribagorçana, envoltat de roques escarpades i verds intensos. Us agradarà contemplar la bellesa artística en la pedra molt ben treballada i en la conservació del temple –encara que, dit sigui de pas, li sobra l'aigua que les últimes pluges l'han atorgat–. Podeu fer una llarga passejada fins el pont romànic que hi ha a tres minuts d'aquest conjunt i arribar fins la central d'Escales, podeu passejar o pescar truites, podeu seure una estona a la plaça i menjar-vos aquell berenar o esmorzar que sap tan bo amb l'aigua de muntanya. Alaó és l'església parroquial del poble de Sopeira, situat a la N-230, entre Areny i el Pont de Suert, per poder visitar-lo cal demanar la clau a una casa particular, casa Eduardo, com a molts dels llocs del Pirineu.

Si feu aquesta ruta, us podeu arribar a Areny on hi ha una plaça gòtica, destrossada des del punt de vista arquitectònic, però amb algunes de les antigues arcades. També hi trobareu el museu audiovisual d'Interpretació del Medi, que us permetrà conèixer la comarca de la Ribagorça Oriental; molt recomanable per a aquells que es volen fer una idea del què és aquesta comarca tan despoblada; obert a Setmana Santa i a l'estiu. Passejar pel carrer Sant Miquel us permetrà veure antigues portades de mig punt amb escuts, mostres del què va ser el camí que porta a les runes del Castell d'Areny. Castells n'hi havia per tot arreu a la Ribagorça, a Orrit, poblet de Catalunya molt proper a Areny, també n'hi havia. Restes encara més velles son les descobertes dels dinosaures en aquest municipi. I si el que us agrada és endinsar-vos en un bosc de roures per gaudir de la natura i de l'art, aneu fins L'Hostalet a Cornudella de Valiera, i podeu trobar els dos dòlmens i el menhir prehistòrics que hi ha, és millor que demaneu orientació a algun guia local.

Per arrodonir el dia, no haurieu de deixar de veure el conjunt medieval de Montanyana, a 20 km de Sopeira, baixant la N-230 a la dreta. El cotxe l'heu de deixar a l'entrada del poble, i llavors recórrer a peu, els estrets carrerons i creuar el pont, per anar cap a les esglésies, ja sigui la de Sant Joan, o la dedicada a la Mare de Déu de Baldós, ambdues romàniques i actualment en fase de restauració. Caminar un quart d'hora per contemplar el paisatge, les restes de la torre circular i sobretot la portada, amb relleus del Pantocràtor i d'altres figures de l'església de la Mare de Déu de Baldós, val ben bé la pena. Podeu continuar la visita al Pont de Montanyana, on hi ha una vella palanca de fusta i donar una passejada pel poble o aprofitar per assaborir un menjar casolà als diversos restaurants que trobareu des d'aquest poble fins a Areny. En qualsevol època dóna bo veure aquests contorns feréstecs i amb història.

Viure entre Montsó i Lleida

Una història per a la reflexió

Josep Espluga

Es veu que l'actual divisió territorial espanyola prové de principis del segle XIX, concretament de les reformes impulsades per la Constitució de Cadis (1812) i l'aprovació, després de moltes vicissituds polítiques, de les províncies actuals l'any 1833. Per tal de fer cinc cèntims del què va succeir al llarg de tot aquell procés resulta imprescindible fullejar l'interessant i admirable treball del geògraf de la Universitat de Lleida Jesús Burgueño en el seu llibre *De la Vegueria a la Província* (Rafel Dalmau Editor, Barcelona, 1995), on cita molts detalls referits a les comarques aragoneses de l'anomenada Franja de Ponent.

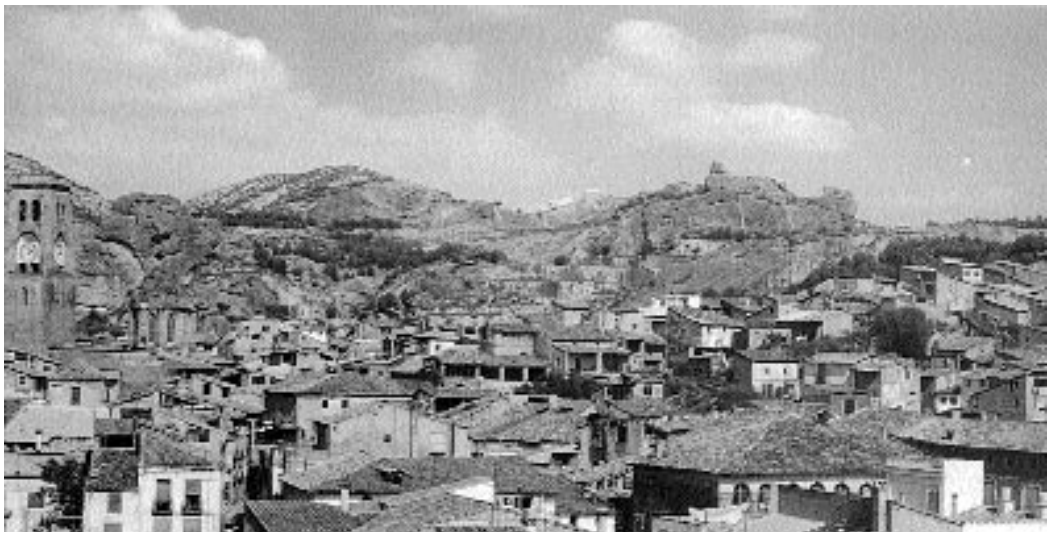

Tamarit, va ser un dels municipis que al segle XIX va demanar l'adscripció a la província de Lleida

Allà es comenta que durant tot aquest període les autoritats de la ciutat de Lleida van dur a terme una intensa campanya de reivindicació d'una demarcació pròpia, per tal d'aconseguir la capitalitat provincial. El març de 1821, en assabentar-se que el projecte governamental prescindia de Lleida, l'Ajuntament de la ciutat va organitzar una recollida de firmes en suport de la seva candidatura que va tindre un notable èxit, ja que aconseguí l'aval de 139 municipis (certificats amb el segell de l'Ajuntament i la signatura del batlle) d'una àmplia àrea, que anava des del Cinca a la Segarra i del Montsec a les Garrigues.

El més destacable és potser l'acció d'alguns municipis aragonesos que, en una petició col·lectiva, deien: «Los pueblos de Aragón que abajo firman, con la más atenta veneración hacen presente: que la circunstancia de hallarse estos pueblos a la izquierda del río Cinca, y la de tener que ir de un continuo a Lérida para la venta de las producciones de sus campos, hace que tengan con los habitantes de dicha ciudad las más íntimas relaciones comerciales; y como de otra parte las continuas avenidas del expresado río les distrae y priva de pasar al otro lado cuando quieren y les conviene, es de aquí que cada día se aumenta más y más el comercio con aquella ciudad, […; per això sol·liciten al Congrés] que en las divisiones por provincias de que está tratando, tenga a bien nombrar por cabeza de una de ellas Lérida, y adjudicar a la misma los pueblos que representan, por su proximidad con ella y por las demás circunstancias que dexan expresadas, sin que sirva ni pueda servir de obstáculo el que los pueblos suplicantes hayan pertenecido al antiguo Reyno de Aragón, tratándose como se trata del bien general de la Nación entera y del particular de sus ciudadanos» (Arxiu del Congrés dels Diputats:llig.78, exp.74, 18-III-1821; citat a Burgueño, 1995:111). Aquest text era subscrit per representants d'Albelda, Alcampell, Almudèfar, l'Almúnia, Binaced, Binèfar, Fonts, Osso, Sant Esteve de Llitera, Saidí i Tamarit de Llitera (que aleshores incloïa Altorricó i Algaió).

És una dada, com a mínim, per a reflexionar. En principi, sobta l'enorme sentit pràctic de la petició, ja que en un moment en el qual els límits territorials s'havien de redefinir, molts dels habitants de les nostres contrades van triar allò que els anava millor per a la seua vida quotidiana, i per això van considerar lògic formar part de la demarcació de Lleida. Però hi ha més dades a observar, com el fet que la petició està signada també per pobles no catalanoparlants (Montsó, Osso, Binaced, Fonts, l'Almúnia, Almudèfar). Això, com a mínim, implica que la llengua catalana no jugava el paper tan preponderant que ostenta avui dia, ni que siga a nivell simbòlic, per a decidir les adscripcions de les persones a determinats territoris.

De fet, com ja sabem, tot plegat es va resoldre d'una altra manera, ja que per a la delimitació definitiva de les províncies es va tindre en compte un criteri que, malgrat que ja havia estat desestimat prèviament, diverses pressions polítiques van obligar a tornar-lo a prendre en consideració: s'havien de respectar les fronteres històriques dels antics regnes peninsulars. Això va impossibilitar l'adscripció de l'àrea aragonesa compresa entre el Cinca i la Clamor a la província de Lleida. No obstant, probablement tampoc tothom devia ser favorable al traspàs. Només cal fixar-se en les importants absències entre els municipis signants de la petició, com Fraga, Benavarri, Castellonroi, Albalat, Peralta de la Sal o altres municipis de pes.

Però el món continua rodant, i les relacions socials de la Llitera, el Baix Cinca i part de la Ribagorça amb Lleida no han disminuït des d'aleshores. Però cal tindre present que les decisions de pes que afecten la Franja es prenen des de Saragossa, i per molt que el teixit social travesse la frontera amb facilitat, és allà on cal defensar els pobles de la Franja.

L'avantprojecte de Llei de Llengües passa a informació pública

Cooficialitat o patrimonialisme

■ Redacció

El passat 13 de març, el conseller de Cultura de la DGA, Javier Callizo va presentar a l'opinió pública l'avantprojecte de Llei de Llengües que preveu la cooficialitat del català i l'aragonès a les zones on s'utilitzen habitualment, com es declara al preàmbul de la Llei i que intenta ajustar-se al dictamen de política lingüística del 1997.

Segons alguns experts consultats «sembla una llei pensada des d'una concepció únicament patrimonial de les llengües, inclús un calc de la Llei de Patrimoni Cultural i Parcs Culturals d'Aragó. L'avanprojecte dedica tot el capítol IV al tractament de protecció i conservació patrimonial.

La Llei consta d'una part expositiva amb un preàmbul, i una altra part dispositiva amb 41 articles en sis capítols, 4 disposicions transitòries una derogatòria i dos finals.

Des del preàmbul apareixen molt poc definits, barrejats o amb bastants restriccions, conceptes com llengua oficial, a l'article 1 amb les modalitats o variants locals de l'article 6, etc. El capítol V, sobre l'ensenyament, utilitza a més un terme que genera confusió: la immersió, de l'article 24. Immersió fa un escolar aragonès que va a Xina i ha d'aprendre xinès. En el cas dels escolars de la Franja es deurà parlar d'un programa d'aprofundiment en la llengua del país, però no d'immersió.

La proclama de l'oficialitat de l'aragonès i del català a les zones d'ús predominant a l'article 1, no encaixa amb el que s'enten que ha de comportar l'oficialitat. Una llengua oficial pot ser voluntària? Així es preveu a l'article 23, i s'hauria d'explicar.

Es proposa un ensenyament basat en la voluntarietat, gradualitat i respecte i no apareix en lloc la necessitat de garantir un coneixement suficient de la llengua objecte d'estudi. És un plantejament, que no harmonitza amb un tractament paritari amb la llengua oficial. Un règim de cooficialitat no es proposa, s'estableix, directament. L'executiu no és un «club de debat» ni de difusió cultural, si no que ha de prendre decisions.

Si abans havíem assenyalat a l'article 2, quines eren les llengües oficials, aragonès i català, ara tenim a l'article sisè pel qual les modalitats podran ser declarades oficials segons acord dels ajuntaments amb vot favorable de la majoria absoluta. No havíem parlat de llengües?, ara perquè apareixen les modalitats?

I aprofundint més, és que ara un Ajuntament podrà decidir sobre si cal ensenyar Geografia o Història de l'Àrt? O francès de la Normandia o la Bretanya? Seran els regidors de cada municipi els que hauran de dissenyar el model educatiu lingüístic aragonès? Són punts per a la reflexió.

En el capítol III es contempla la creació d'un Consell Superior de les Llengües d'Aragó, que serà l'encarregat «de la normalització o normativització».

La seua estructura és un calc del Consejo Aragonès del Patrimonio Cultural, òrgan que vetlla pels béns patrimonials materials i immaterials: usos, costums creacions, comportaments, etc.important si haguéssem de vetllar solament per un patrimoni del passat, però no suficient per impulsar l'adequació del patrimoni a la nova realitat tecnològica, cultural, social, comercial, de mitjans de comunicació d'avui dia.

Quant l'ús públic, i al procediment administratiu, la llei preveu com única llengua el castellà. Pensem que, almenys les

Javier Callizo, conseller de Cultura de la DGA

resolucions administratives que posen fi al procediment haurien de ser bilingües dintre de l'Administració Autonòmica.

Això, entre d'altres coses és el que hi ha. A partir d'ara podrem presentar al·legacions, per escrit, abans del 13 de maig.

Les al·legacions es poden realitzar per escrit a les següents oficines i registres:

• Servei de Patrimoni Etnològic, Lingüístic i Musical del Departament de Cultura i turisme de Saragossa, ubicat al Edificio Pigantelli de Saragossa (Passeig Mª Agustín, 36)

• A les dependències administratives del Govern d'Aragó de Saragossa: Plaça San Pedro Nolasco, 7.

• Oficines delegades del Govern d'Aragó a Alcanyís, Calatayud, Jaca, Ejea de los Caballeros, Tarazona; Així com a les Delegacions Territorials de la Diputació d'Aragó a Osca i Terol.

El text íntegre del projecte es pot consultar per internet a : http://www.matarranya.com/ascuma/llei.html

Jesús Moncada, premiat pels escriptors

■ Màrio Sasot

L'escriptor mequinensà Jesús Moncada estat triat, per votació dels membres de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC) el millor escriptor en català dins la I edició del Premi dels Escriptors Catalans organitzat per aquesta Associació.

El Premi, que no té dotació econòmica, se li ha atorgat «per la qualitat del conjunt de la seua obra narrativa i la seua singularitat dins les lletres catalanes». El lliurament es farà en el transcurs d'una Gala a Palma de Mallorca el dia 20 d'aquest mes d'abril.

Jesús Moncada, que en aquests moments està escribint la seua quarta novel·la, ambientada en la Barcelona dels anys 60, confessà a *Temps de Franja* sentir-se «molt emocionat, agraït i orgullòs per aquest premi, especialment pel fet d'haver estat concedit pels mateixos companys de professió.»

GALERIA DE PERSONATGES

Santiago Val, mestre i filòleg

«Tenia un deute amb els maellans»

■ Màrio Sasot

Santiago Val Palacios (Codos, Saragossa, 1956) és un mestre amb 22 anys de docència a l'escola pública sempre compromès amb l'entorn social i cultural dels seus alumnes. Lluny d'anar imposant la seua cultura i visió del món, com fan habitualment moltes «forces vives» quan arriben a un poble desconegut, Santiago intenta aprendre de la cultura autòctona dels seus habitants i tracta de que els seus alumnes l'estimen, l'estudien i aconsegueixen conèixer-la millor.

Fruit de la seua estància de 10 anys com a mestre a Maella és el llibre que acaba de publicar el Departament d'Educació de la DGA dins de l'acurada col·lecció «Aragón en el aula» titolat *Vocabulario dialectal del habla de Maella (Aragón)* (2000) que recopila, de manera científica, clara i ben estructurada, quasi quatre mil veus del parlar català de Maella.

«Aquest llibre pretèn proporcionar al professorat, habitualment forà i castellanoparlant, una eina de treball en la pràctica comunicativa quotidiana amb l'alumnat» –explica Val.

«Al mateix temps he pretès liquidar un deute amb el poble maellà, la forma d'expressar-se del qual ha set i continua sent sotmesa a un fort procés de castellanització, precisament per la minoria 'forastera': els capellans i funcionaris» –afegeix.

Santiago Val, que a més de a Maella, ha estat treballant a altres places com Alacón (Terol), i Renteria (Guipúscoa) és autor de nombrosos treballs i articles sobre les llengües minoritàries d'Aragó i ha impartit cursos i seminaris sobre la llengua aragonesa. Té publicats, a més de l'esmentat Vocabulari de Maella, *Apuntes ta un curso alacetal d'aragonés* (1976) i *Curso alazetal d'aragonés* (1980) en el que creà un innovador mètode d'autoaprenentatge de l'aragonès. També, amb la col·laboració d'altres autors, realitzà, l'any 1989 un *Estudio sobre bilingüismo en el Matarraña zaragozano*.

Actualment treballe al col·legi Zalfonada, de la capi-

CRÒNIQUES TAGARINES

Bruixes a Pena-roja?

■ Esteve Betrià

Ja fa alguns anys, va arribar a les meues mans un breu llibre que podríem catalogar com d'història local i d'antropologia, una obra certament curiosa per moltes coses. Es tracta de *Un proceso de brujería abierto en 1591 por el Arzobispado de Zaragoza (contra Catalina García, vecina de Peñarroya)* de María Tausiet, editat el 1988 a Saragossa per la Institución Fernando el Católico. M'interessà, en especial, dos aspectes: l'un de caràcter literari i l'altre de caràcter lingüístic.

L'aspecte literari té a veure amb el fet que el llibre recull part de les actes d'un procés per bruixeria patit a finals del segle XVI per una dona de Pena-roja, Catalina Garcia –àlies na Dalmava– i tres veïnes més d'aquesta vila de l'Alt Matarranya: Bàrbara Bonfill, Bàrbara Blanc i Susana Dalmau, filla de la Catalina. Gairebé 400 anys després d'aquest procés, en Desideri Lombarte, un fill de Pena-roja, fa en diferents moments de la seua obra poètica i dramàtica una encesa defensa de les dones titllades de bruixes per enfrontar-se a una societat patriarcal i clerical que les condemna. Sé que en Desideri no arribà a conèixer aquest breu llibret –a més les obres en què trobem conflictes entre les bruixes lombartines i la societat conservadora les escrigué abans de la publicació de *Un proceso…*–, el que ja no sé del cert és si a Pena-roja encara es conserva el record d'uns fets tan antics com els que es recullen en l'obra de María Tausiet. Que tot podria ser.

L'altre aspecte que em cridà l'atenció, el lingüístic, de les actes fou adonar-me com, malgrat que foren redactades en llatí i en castellà per escrivans de Saragossa, i secundariament de Fontdespatla, la llengua diària de les acusades i dels testimonis, majoritàriament també de Pena-roja, s'entreveu en alguns, ben pocs, fragments de les actes: «Nadalmava» (amb aglutinació de l'article personal femení, sembla que encara vigent a principis del segle XVII a Pena-roja), «…y bebe un gotet de vino…», «…la dicha Dalmava es broyxa (=bruixa)…», «…mal en los mugrones…», «…y le oia dezir en nom de Jesus…», «…y a su parecer que dixo Jesus morta soy…», etc.

I per finalitzar aquesta breu nota, vet ací una última anotació sobre llengües i llenguatges amagats: «…el notario le leyo unas cosas que ella no las entendia mucho por ser lengua aragonesa [castellà vol dir] y como entendio algunas palabra en presencia del dicho mossen Araguat dixo yo axo non he dit que quiere decir 'yo esso no lo he dicho' y entonces vio que el notario se enojo y se encolerizo mucho con ella…». En això no hem avançat gaire del segle XVII ençà, encara ara els notaris i els jutges s'*enojan* i s'*encolerizan* quan els administrats no coneixen la llengua del poder o, en el millor dels casos, no entenem prou bé el llenguatge quasi críptic de l'administració.

Mirar-se amb els ulls de l'altre

■ Quim Gibert

La imatge que tenim de nosaltres mateixos està configurada principalment per l'educació familiar i la nostra socialització. També per la percepció dels missatges que rebem a mesura que ens fem grans i adquirim ús de raó. Però quan el nostre comportament no aconsegueix estar a l'alçada d'una imatge socialment reforçada des del poder polític, comercial i mediàtic, quedem al marge d'uns esquemes estatals preconcebuts.

Per motius d'ascendència, classe social, gènere, religió, relació de parella, color de la pell, ètnia… els humans, tant a nivell individual com col·lectiu, podem ser infravalorats. Ni els Països Catalans ni cap poble minoritzat s'han escapat d'aquesta inclinació homogeneïtzadora d'uns estats que ens toleren però que no ens respecten tal com som.

És així com la nostra forma de ser esdevé una targeta de presentació contraproduent. I ens fa més mal que bé en moltíssims àmbits de la nostra quotidianitat. Fins que ens acaba per fer entrar en conflicte amb nosaltres mateixos. Si la capacitat psíquica de la persona per afrontar aquest atzucac no és prou ferma i madura, és molt possible que visqui amb amargor i patiment aquest rebuig. I que per tal d'evitar més angoixes, generi dinàmiques de sacrifici voluntari i abnegació de si mateix en benefici precisament dels que el fan sentir malament. Tractant de fer-nos estimar, d'esbandir desesperadament el nostre malestar, anem quedant impregnats d'autoodi, justament el pol oposat a l'autoestima.

Però com pot arribar una persona a odiar-se a si mateixa? L'odi flueix d'allò que causa irritació. És fruit d'un sentiment d'inferioritat, d'una visió estreta i dogmàtica de la vida. Qui el pateix és un ser acomplexat que no s'accepta tal com és i necessita ocultar la identitat. És així com fabrica un màscara per sentir-se important, segur, aprovat per l'estatus dominant.

Allò més grotesc, però, és quan interpreta el nou personatge amb la fe del convers. Sap que pot aixecar sospites, semblar un infiltrat. I això el fa ser més papista que el papa, perquè els que ara repudia són el mirall d'una imatge, la d'ell, que li retorna esguerrada. La dignitat dels que ara repudia fa que es recordi constantment d'unes arrels, les seves, que detesta.

També se sent terriblement contrariat quan s'adona que per causa dels seus orígens no ha deixat de ser un intrús entre els del seu nou grup, i en conseqüència, no és de fiar. Per més esforços que esmerci fent-se el simpàtic i el generós, sempre serà vist, tant per uns com pels altres, com el que és: un indigne que ha abandonat els seus quan més ho necessitaven.

Mirar-nos amb els nostres ulls, sentir-nos amb el nostre cor, expressar-nos amb la nostra veu. Ser!

SOM D'EIXE MÓN

Dos dies de març

■ Francesc Ricart i Orús

En vint-i-quatre hores, dos esdeveniments i dues sensacions: una de freda i una altra de calenta: dimarts, 13 de març, s'anunciava a Catalunya Ràdio la nova de la presentació –al·leluia!– del projecte de la Llei de llengües a les Corts d'Aragó; ho feia saber el mateix president, Marcel·lí Iglesias, a la tertúlia *Postres de músic* d'aquella emissora. L'altra, la freda, l'endemà vam sentir la notícia de la mort de Ramon Barnils el qual, precisament, era un dels contertulians fixes de *les postres* que remena l'historiador ponentí Josep M. Solé Sabaté.

Com es lliguen ambdues coses? Doncs, a mi, em lliguen. La Llei ha de ser un esdeveniment de primer ordre per a la nostra gent pel significat que pot arribar a tenir i pel rendiment que entre tots li puguem traure, malgrat les limitacions que ens temem que presentarà. Els promulgadors de la llei, els receptors i practicants de la llei, és a dir, tothom, cada u des del lloc que li corresponga haurà de fer força per emplenar-la de contingut i per guanyar les batalles que queden per la dignificació de la nostra llengua. I és que la llei no és altra cosa que un instrument i som nosaltres, un a un, poble a poble, comarca a comarca, els qui ens hem de sumar per garantir l'ús del català al servei de la comunitat lingüística.

I Ramon Barnils? Deixeu que us en faça una mica de memòria; conegut últimament pel gran (?) públic a partir de la seua presència en el mitjà radiofònic (antològic el programa *El lloro, el moro, el mico i el senyor de Puerto Rico*, a les nits, d'ara ja fa anys), Barnils, tanmateix, és conegut i valorat per la seua feina com a professor de periodistes i com a periodista, per cert que la premsa d'aquests dies, llevat d'***El Temps***, no ha fet un gran desplegament periodístic del seu decés. Ara algú podrà dir que deu ser perquè no és tracta d'un personatge prou rellevant i aleshores entraríem en qüestions de preferències i, fins i tot, de tendències o tendenciositats. Doncs, torno a dir una altra volta que sí, que per mi és molt important: de Ramon Barnils, i si voleu amb tendenciositat per part meua, en recalco el seu exemple, les seues posicions valentes i calentes, sovint enfrontades amb les passivitats dels altres quan es tractava de defensar individualitats al servei de col·lectius –sobretot el dels Països Catalans–, o d'acusar sense manies les actituds claudicants de molts polítics davant els problemes reals de la gent, o de mitjans de comunicació servils a interessos d'audiències… Escoltar-lo, o llegir-lo, ha estat sempre una sort, la sort de saber que el que et deia sonava de manera franca i diàfana i, a la seua manera anarquitzant, incisiva i combativa a la fi.

Em vénen a la memòria uns versos de la cançó *Lliçó de sumes i restes*, d'Ovidi Montllor, una altra absència plorada: «Un més un/ són dos./Dos més un/ són tres./Tres més un són quatre./Doncs, xiquets, no deixem /que ho faça un altre». Més simple no pot ser, vull dir la cançoneta i també la proposta, es tracta que d'un en un, però des de tot arreu, cal que ens anem fent nosaltres les coses –i la Llei de llengües també– i no hem de deixar que ens ho facen els altres, com també pregonava –amb el millor exemple– l'amic Barnils.

Els escuts heràldics

No ens deixem ensarronar

Valerià C. Labara i Ballestar

Quan visitem les grans superfícies, fires comarcals, etc. és cada vegada més freqüent ensopegar amb «els dels escuts». Aquests «professionals» ens ofereixen, a preus que van des de les 500 pessetes a les 10.000 o més, l'escut del nostre «cognom» pintat amb més o menys traça i luxe de colors, imprès per ordinador o simplement descrit. La qualitat artística acostuma a ser fluixa i la correcció heràldica escassa o nul·la, paral·lela a la de les descripcions, que sovint resulten incomprensibles.

Deixem clares algunes coses. Si ens adrecem a alguna persona de qualsevol dels nostres pobles petits i li demanem notícies d'algú o bé li parlem d'alguna casa que siguin portadors del seu cognom, de seguida ens dirà el grau de parentiu que hi té. També és molt probable que ens indiqui que, tot i que porten el mateix cognom, no són família. De vegades és cert. En d'altres ocasions, el que passa és que s'ha perdut la consciència de parentiu, perquè els lligams es retrotrauen a una generació molt reculada, de la qual ja no queda memòria. Això passa, generalment, a partir de la quarta generació, la dels besavis. A mi, per exemple, em passa sovint, ja que els Labara de Candasnos pertanyen a dues grans branques que, probablement, davallen d'un mateix individu, que no hem pogut documentar amb exactitud però que devia arribar al lloc durant el segle XVIII. En molts casos, però, aquesta comunitat de parentiu i de sang està plenament documentada i és ben coneguda.

Ara bé, aquesta associació recíproca entre cognom i família, entre cognom i «sang», és difícil que existeixi entre tots els Serra, Riu, Ferrer o Fuster aragonesos o catalans, de la mateixa manera que és ingenu creure que tots els Fernández o García espanyols siguin parents. Per més tombs que hagin fet els avantpassats d'aquestes famílies, no s'explica que siguin els «pares» de tanta gent que comparteixen el cognom però que no pertanyen al mateix llinatge.

D'aquesta confusió llinatge-cognom, de la qual podríem detallar més coses i casos (com algunes trobades de persones portadores del cognom X en què la casa pairal resulta que avui és el restaurant «Can X», «casualment» el lloc que acollirà l'àpat «familiar») s'aprofiten els «quincallers» d'escuts. D'aquesta confusió i, ho hem de reconèixer, de l'enorme vanitat i comoditat humana de tots aquells que s'estimen més gastar-se uns calerons en la compra d'un d'aquests escuts de coloraines, que guarnirà el rebedor, de la mateixa forma que l'enciclopèdia, de gruixuts volums enquadernats en pell, omple i embelleix la «llibreria» del saló. Si el lector d'aquestes línies no es considera un presumit sinó que simplement ha estat sorprès en la seva bona fe, espero que s'adoni que aquelles «coloraines» del rebedor no tenen res a veure amb ell. Val més que les llenci i que emprengui el camí cap al coneixement de la seva família. És un camí d'estudi i de curiositat. Cal esmerçar-hi temps, paciència i alguns diners, però, a canvi, proporciona la satisfacció de recuperar les nostres arrels i el coneixement dels qui ens han precedit: tota una lliçó de vida.

Si reflexionem una mica, convindrem que resulta trist

comprovar que persones que tenen cavalls de raça, gossos de casta i vaques que fan molta llet, tinguin a mà tota la documentació referent als progenitors d'aquests animals i, en canvi, no siguin capaços de dir-nos el segon cognom dels seus avis.

RECORDEM:

• No existeixen escuts de «cognoms».

• Els escuts pertanyen a llinatges, gairebé sempre nobles, la qual cosa explica que siguin més aviats pocs: els Barrafon de Fraga, els Monfort de Torrent, els Ibarz de Mequinensa, els March de l'Areny, els Moix de Calaceit, els Cariello de Tamarit… per dir-ne alguns de la Franja.

• No tothom té escut d'armes. La majoria de llinatges no en tenen ni n'han tingut mai. En cas que sospitem o creiem que algun avantpassat nostre en tenia, cal poder demostrar (per mitjà de la genealogia) que davallem d'aquella persona, posseïdora d'escut d'armes.

• Fins i tot pot passar que dins d'un mateix llinatge, una part de la família sigui noble (els descendents d'una persona ennoblida) i una altra no.

• No es pot utilitzar l'escut d'un altre. Fins no fa gaires això era un delicte comparable a l'ús d'una identitat aliena. Ara, demostra més aviat puerilitat i un interès superficial per la història de la nostra família, per la nostra identitat: quelcom imperdonable, en especial per a les persones cultes.

SI VOLEU SABER-NE MÉS:

• FLUVIÀ I ESCORSA, Armand (1995) de *A la recerca dels avantpassats*. Barcelona: Curial.

• Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia i Vexil·lologia. Jaume I, 33-51. 08191 SANT CUGAT DEL VALLÈS. Tel: 93 589 77 88, ext. 227.
http://www.fut.es/~scghsv
A/e: scghsv@tinet.fut.es)

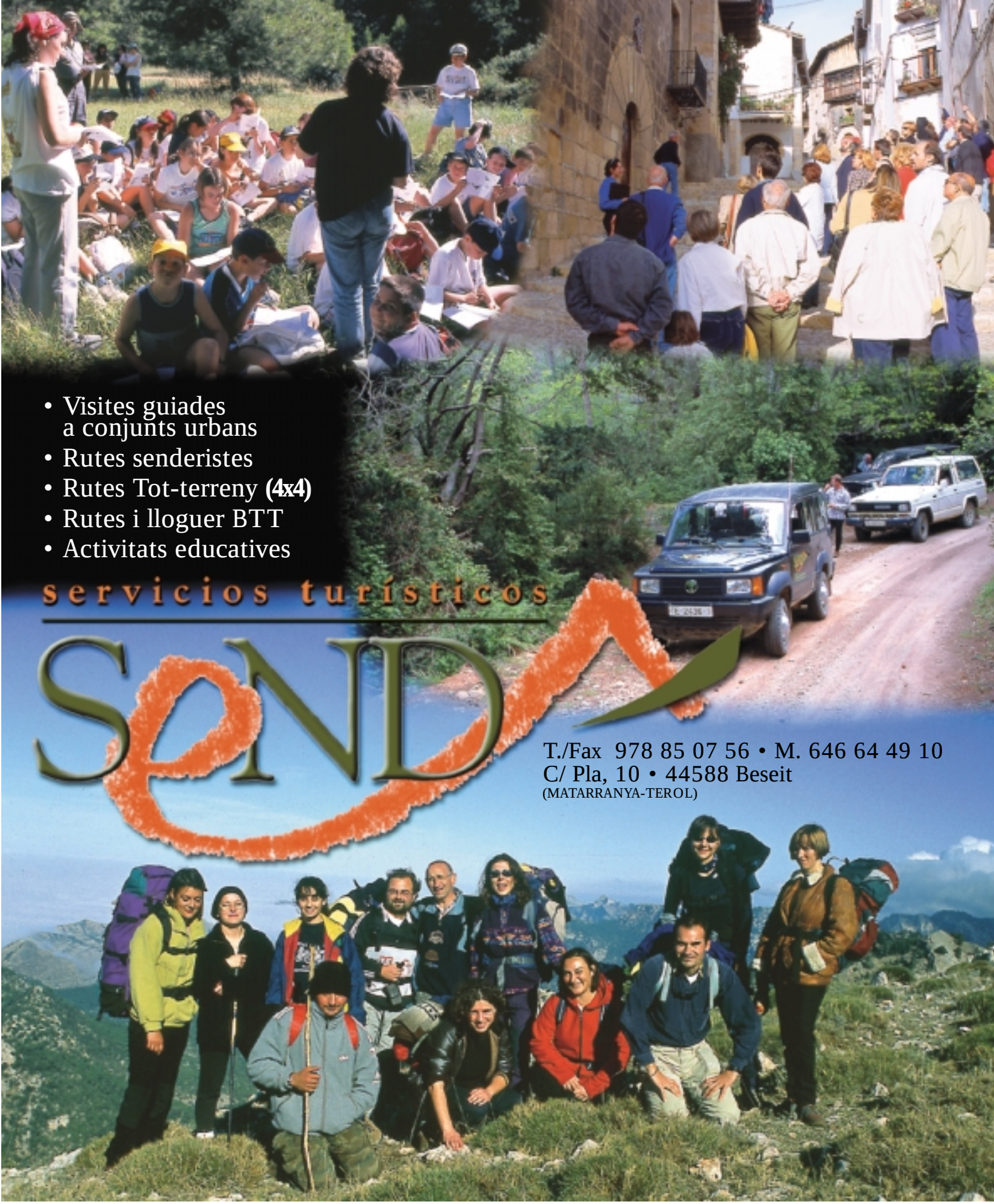

ORGANITZEM COLÒNIES I ACAMPADES D'ESTIU

Vine a viure l'aventura medieval a la comarca del Matarranya

Vine a viure els Ports

CONSULTA'NS PREUS als tels. 978 850 756 / 646 644 910